

1216

En, Na, N', El, La, L'

(ALDC, VIII, 1901. *En Pere*; 1902. *Na Maria*; 1899. *N'Antoni*; 1900. *N'Antònia*)

En [m.], *na* [f.], *n'* [m. i f.] corresponien en principi a un títol respectuós, estès després a article davant noms de persona (article personal); deriva de DOM(I)NE, DOM(I)NA que, pel seu freqüent ús proclític, es va desgastar i, probablement a partir del darrer segment, es va generar *n'* (*n'Andreu*), *'n* (*per a'n Pere* → *en Pere*) i el posterior reforçament en la forma *en* per al masculí, i *na* (*na Maria*), *n'* (*n'Antònia*) per al femení. La desviació *en*, *n'* podria estar en relació amb les var. *s(e)*, *es*; *ne*, *en* (pronoms); *te*, *et*, etc. Aquesta reducció de mots de tractament en posició proclítica es troba en altres casos, com el val. *so* (< *senyor*; “So Geroni”, “So Maria”; Martí Mestre, 2011) o la var. *onque* de *oncle*.

La forma inicial clàssica del masculí, davant nom començat amb consonant, *en*, es troba en ross., cat. central de l'est i bal. (*en Pere*, *en Pierre*); des del bal. ha arribat a Tàrbena (182) *en* (pron. [an]), però a la resta del cat. central ha estat substituït per *el* (*el Pere*), igual que en el femení (*la Maria*), que alguns interpreten com una dissimilació de nasals a partir de contextos com *n'Andreu* > *l'Andreu*, *na Maria* > *la Maria*, però no necessàriament; d'una manera semblant, una bona part del cat. nord-occ. usa l'article etimològic *lo* (*lo Pere*). La resta es caracteritza pel grau zero d'article, amb variació de l'antropònim (*Pere*, *Pedro*, *Pierre*, *Pietro*; veg. mapa 1326).

En (Pere)

(ALDC, VIII, 1901. *En Pere*)

Pel que fa al cas *en* + NP començat per consonant (*en Pere*; igualment *en Joan* 21, *en Bacardit* 49) cal remarcar l'ús de l'article etimològic fins davant noms procedents de la interferència amb el cast. (*en Pedro* 79, 81) o amb el fr. (*en Pierre* 1, 2, 4-6, 8, 13, 14). A notar també aquest ús en el parlar de Tàrbena (*an Pedro* 182) rodejat de poblacions caracteritzades per l'absència d'article onomàstic (*Pere*, *Pedro*).

Des d'un angle geolingüístic, *en* és viu en ross., una notable àrea or. del Principat, substituït a la resta per l'innovat *el* i *lo* (*el Pere*, *lo Pere*, i altres noms començats per consonant: *el Ton* 40, *el Jaume* 55, *el Joan* 62, *el Rafael* 138, *el Casanoves* 49), mentre que a la Franja, gran part del val. i l'alg. han apostat per un grau zero d'influx castellà (*Pere*, *Pedro*, eventualment [χ]uan 157, 189) i italià (*Pietro*).

Per a la variació onomàstica de *Pere*, veg. mapa 1326.

N'(Antoni)

(ALDC, VIII, 1899. *N'Antoni*)

La distribució de casos s'ha vist alterada per la presència de variants d'*Antoni* començades per consonant (*Toni*, *Ton*, *Tonet*, *Tono*, *Tonyo*, *Tonico*). L'ús de *n'* + NP començat per vocal ha resistit en bal., on *Andreu* ha substituït *Antoni*, mentre que el cat. central i ross. han reduït la seva àrea en benefici de *l'* (*l'Antoni*), substituït sovint per un altre antropònim començat per vocal (*l'Eusebi* 25, *l'Àngel* 30, 34, *l'Agustí* 40, 41, *l'Andreu* 43, 96, *l'Albert* 55, *l'Esteve* 111, *l'Enrique* 166, però *el Alfredo* 91). Veg. mapa *N'Antònia*. Per a la variació onomàstica de *Antoni*, veg. mapa 1327.

En val. ja al s. XVIII, l'article personal era cosa del passat: “era un prenombré, o antenombbre que se dava a las mugeres como el de *En* a los hombres” (Mayans, 1787); “título que se dava, en lo antiguo, à los Ciudadanos. Mereció despues que à los Reyes cortejassen con esse epiteto, en lugar de Don” (C. Ros, 1770). Tanmateix, resta com a fòssil en toponímia i onomàstica urbana: *Callosa d'en Sarrià*, *carrer d'en Pla*. En mall., en canvi, on és ben viu l'article personal *en* (*na*), s'aplica a cognoms (*en Gomila*, *na Jordà*) i a noms geogràfics (*Na Guardis*, *Na Voltora*, noms d'illots).

Per a la distribució de *n'* (*Antoni*), *na* (*Maria*), *n'* (*Antònia*) i la variació onomàstica, veg. més avall i mapes 1327-1329. Quant a la normativa, Fabra (1956: 29) estableix que l'ús de l'article no és obligatori però que és habitual precedint el NP amb la particularitat que “en el cas d'ésser el nom masculí i començar en consonant, l'article sol reemplaçar-se pel mot *en*”, mentre que la *GIEC* considera que “els noms propis de persona poden anar precedits de l'article personal [...] o de l'article definit” (pàg. 523-524 i 581-582) i la *PEOLC Morfologia* proposa d'àmbit general tant l'ús com l'omissió de l'article “d'acord amb els usos característics de cada parlar” (*en/el Joan*; *n'/l'Antoni*; *n'/l'Amàlia*; *na/la Maria*, i sense article).

Na (Maria)

(ALDC, VIII, 1902. *Na Maria*)

L'article *na* només té plena vigència en el bal., substituït per *la* a la major part del Principat (eventualment davant altres NP diferents: *la Juanita* 36, *la* [χ]uana 136, *la Joana* 116, *la Pepa* 49, *la Teresa* 131, *la Fontanelles* 49) i en ross., mentre que a la resta, inclòs l'alg., s'ha preferit l'absència d'article (també *Joana* 145, *Xuana* 161).

Per a la variació onomàstica de *Maria*, veg. mapa 1328.

N'(Antònia)

(ALDC, VIII, 1900. *N'Antònia*)

N' s'ha mantingut amb plena vitalitat només en bal. (també davant var. d'aquest NP: *na Tònia* 70-72, *na Tonina* 81, 82), mentre que a la major part del Principat i a la Catalunya del Nord s'ha substituït per *l'* (*l'Antònia*; també *l'Ana* 40, *l'Amàlia* 50, 55, 57, 69, *l'Emília* 67) i a la Franja i al val. s'ha imposat el grau zero (com també *Amàlia* 154). La distribució de casos s'ha vist alterada per variants de l'antropònim començades per consonant (*Tona*, *Toneta*, *Tònia*, *Tonina*, *Tonyà*).

Per a la variació onomàstica de *Antònia*, veg. mapa 1329.